

Nesvyžiaus spaustuvės leidiniai Retų spaudinių skyriaus Lituanikos fonde

Violeta Radvilienė

Lietuvos mokslų akademijos biblioteka

XVIII a. Lituanikos fonde esama leidinių, kuriuos galime vadinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos palikimu. Tarp poros tūkstančių knygų rasime ir išleistų Nesvyžiuje. Jos mums itin brangios, nes Nesvyžiaus likimas glaudžiai susijęs su Lietuvos didikų Radvilų gimine. Tą patį galime pasakyti ir apie Nesvyžiaus leidyklą, kurios du veiklos etapus skiria beveik du šimtai metų. Pirmojo veiklos periodo (1562–1572) knygų mūsų fonduose nėra.

1750 m. kunigaikštis Mykolas Kazimieras Radvila Žuvelė iš karaliaus Augusto III gavo privilegiją leidyklai įsteigti. Prasidėjo antrasis Nesvyžiaus leidyklos veiklos laikotarpis, trukęs keturiasdešimt metų. Po 1791 m. aktyvi veikla nutrūko. Leidykla negalėjo pasigirti dideliu produktyvumu. Aliodija Kavecka-Gryčiova (Alodia Kawecka-Gryczowa) ir kiti lenkų tyrinėtojai¹ pažymi, kad per visus veiklos metus aptinkama tik 70 pavadinimų leidinių, dalis jų – pakartoti leidimai kitur išleistų knygų. Beveik 30 metų leidyklą prižiūrėjo jėzuitai. Panaikinus Jėzuitų ordiną, leidykla ne iš karto atiteko dominikonams. Tačiau visada buvo pabrėžiama priklausomybė Radviloms. Leidykla įvardijama kaip *Drukarnia Książęca Radziwiłłowska; Drukarnia Radziwiłłowska Soc. Jesu; Typis Ducalibus Radvillianis in Collegio Soc. Jesu; Druk. Collegii Societatis Jesu*. Knygos daugiausia buvo leidžiamos lenkų ir lotynų kalbomis. Repertuaras nesiskyrė nuo kitų jėzuitams priklaususių leidyklų – pamokslai, disertacijų tezės, teologiniai traktatai, vadovėliai, panegirikos ir laidotuvių kalbos.

Retų spaudinių skyriuje saugomos dvidešimties pavadinimų knygos. Drįstame teigti, kad tokio kiekio pakanka susipažinti su leidinių tematika bei įvertinti poligrafijos kokybę. Visų pirma paminėsime antikos autorių veikalus, nes jie sudaro dalį pastovaus, šimtmečiais leidžiamo repertuaro. Jėzuitų kolegijų specifika nustatė ir skaitomus autorius; jų buvo ne tiek daug. Dažniausiai buvo skaitomi Ciceronas, Augustinas, ypač populiaru *Aleksandro Didžiojo istorija*, parašyta Kvinto Kurcijaus Rufo (Quintus Curtius Rufus). Ši istorija trimis tomis išleista Nesvyžiuje 1762 m.² Tekstas lotynų ir lenkų kalba. Neaišku, kokios aplinkybės lėmė, kad turime po keturis pirmojo ir trečiojo tomo egzempliorius ir tik vieną – antrojo tomo. Visus tris tomus išsaugojo Lietuvos pravoslavų dvasinės seminarijos biblioteka. Kitų knygų savininke buvo Vilniaus mokslo bičiulių draugija³, išsigijusi jas, kaip rodo rankraštinės marginalijos, iš įvairių asmenų⁴. Plika akimi matyti, kad šios knygos nebuvo laikomos tik lentynoms papuošti, bet buvo uoliai skaitomos, daug kur pabrauktos tiek lotyniško, tiek lenkiško teksto patikusios ištraukos. Įdomu skaityti ir Nesvyžiaus leidyklos vardu pasirašytą šio leidinio dedikaciją kunigaikščiui Karoliui Radvilai. Ji labai gerai parodo leidyklos padėtį: *Drukarnia nasza, nasze mam zwać*

1 KAWECKA-GRYCZOWA, Alodia; KOROTAJOWA, Krystyna; ir KRAJEWSKI, Wojciech. *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*. Zesz. 5 : Wielkie Księstwo Litewskie. Wrocław; Kraków, 1959, p. 218.

2 CURTIUS RUFUS, Quintus. *Kurcjusz Rufa O życiu i dziełach Alexandra Wielkiego...* W Nieswieżu : w drukarni książęcej coll. Soc. Jesu, 1763. 3 t. Inic., vinj. ; 8° (16 cm). L-18/146.

3 Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie.

4 Mikołaj Zahorski Inżynier; z Książ S. Zawistowskiego; An. Kuxewicz Bazyljan possessor; Od p. Janinij Babickiej 25 VII 31.

*czyli Twoje? Dzierżawą w prawdzie naszą, ale darem i ustanowieniem Twoja ... wiecznie obowiązana W. Xiążęcey Mci Panu Swemu Drukarnia Nieswiska*⁵. Daugelis Nesvyžiaus leidinių dedikuoti kuriam nors Radvilų giminės kunigaikščiui ar kunigaikštieniui.

Jėzuitų kolegijų moksleiviams 1761 m. buvo išleista Cicerono laiškų rinktinė su mokymuisi skirtais komentarais⁶. Įžangos žodyje *Ad adolescentes nobiles (Kilmingiems jaunuoliams)* leidėjai paaiškina, kodėl iš užmaršties tamsybių (*ab oblivione et tenebris*) nutarė ištraukti dienos švieson seniai Krokuvoje parengtą ir jau spėjusį apsitraukti rūdimis, kandžių ir kinivarpu išvarpytą leidinį (*erat iam vetustatis rubigine obsitus ... a blattis, tineisque corrosus*). Jiems verti dėmesio pasirodė ne tik Benedikto Herbesto komentarai, bet ir jis pats, rusinų kilmės (*natione Roxolanus*), Krokuvos akademijoje pelnęs nemirtingą šlovę (*apud Academiam Cracoviensem immortaliter meritus*). Veltui ieškotume „normalaus“ Cicerono laiškų teksto. Viskas suskaidyta pagal retorikos taisykles: į lotynišką tekstą įtraukiami lenkų kalba rašyti paaiškinimai, atskiros frazės išverstos. Retų spaudinių skyriuje saugomas egzempliorius kadaise priklausė Lietuvos pravoslavų dvasinės seminarijos bibliotekai. Susidėvėjo jo irišimas, dėl prasto popieriaus užsilenkė pirmųjų lapų kraštai, šiek tiek paragavo kinivarpos, tačiau uolau mokymosi požymių nerastume.

1617 m. tuometinis Bobruisko seniūnas Petras Kazimieras Tryzna į lenkų kalbą išvertė Aurelijaus Augustino kūrinių ištraukas. Po 142 metų vertimas pakartotai buvo išleistas Nesvyžiuje⁷. Įžangos žodyje skaitytojui vertėjas išdėsto savo požiūrį, koks turi būti vertimas, kokią užduotį sau kelia, kokio tikslo siekia. Turime du šio leidinio egzempliorius, abu priklausė Lietuvos pravoslavų dvasinės seminarijos bibliotekai. Šie ir anksčiau paminėtieji leidiniai savo skaitytoją, manytume, jau turėjo.

Vadovėliams priskirtume 1768 m. ketvirtą kartą išleistą Maksimiliano Helio *Aritmetiką ir algebrą*⁸. Saugome du šio leidinio egzempliorius. Vienas defektuotas, be algebras. Kitame skaitome ne tik buvusio savininko, kunigo Meničiaus pavardę, bet ir jo ranka rašytą perspėjimą tam, kuris sumanytų knygą pasisavinti⁹.

L. Uziemblos biblioteka-archyvas išsaugojo 1766 m. išleistą knygutę *Brevis theoria motus corporum... (Trumpa kūnų judėjimo teorija...)*¹⁰. Galime pasmalsauti, kokią teoriją, prižiūrimi filosofijos ir matematikos profesoriaus Jono Hercyko (Joannes Hercyk), ketino viešai įrodinėti Nesvyžiaus Jėzuitų kolegijos studentai (*Demonstrabunt Religiosi Societatis Jesu metaphysici Nesvisienses*).

5 *Mūsų leidyklą turime vadinti mūsų ar Tavo? Valdome iš tiesų mes, bet padovanota ir įsteigta Tavo ... amžinai dėkinga Jo šviesybei mūsų Ponui Nesvyžiaus leidykla.*

6 CICERO, Marcus Tullius. M. *Tullii Ciceronis Epistolarum selectarum libri IV olim commentationibus Benedicti Herbesti illustrati...* Nesvisii : typis Radivilianis collegii Societatis Iesu, 1761. [14], 314, [6] p. Vinj. ; 8° (16 cm). L-18/196.

7 AUGUSTINUS, Aurelius. *Świętego Aureliusza Augustyna, biskupa Hipponieńskiego, ksiąg pięćoro* : Rozmyślenia, Mowy tajemne, Broń duchowna, o skrusze serca, o marności świata, roku 1617 z łacińskiego języka na polski od Piotra Kazimiera Tryzny, starościca na ten czas Bobroyskiego przelozone ... teraz powtornie ... podane. W Nieswizu : w drukarni xiążęcey colleg. Societatis Jesu, 1759. 335, [8] p. Vinj. ; 4° (19 cm). L-18/723.

8 HELL, M. *Elementa Arithmeticae & literalis seu Algebrae* a R.P. Maximiliano Hell e Societate Jesu astronomo caesareo-regio concinnata atque ab editione tertia Viennae quarto reimpressa. Nesvisii : typis ducalibus in coll. Soc. Jesu, 1768. 270 p. Vinj. ; 8° (17 cm). L-18/452.

9 *Ta Książeczka jest xiędzą Menicza Kto onę ukradnie niech się spodziewa na siebie biczę.*

10 *Brevis theoria motus corporum projectorum in medio non resistente, viribus centralibus agentibus in ratione reciproca duplicata distantiarum, publicae demonstrationi exposita in Radiviliano collegio Nesvisiensi Societatis Jesu praeside P. Joanne Hercyk Soc. Jesu, philosophiae & matheseos professore.* [Nesvisii] : typis Radivilianis colleg. Nesv. Soc. Jesu, 1766. 32 p. Vinj., lent. ; 4° (19 cm). L-18/687.

1769-ųjų liepą bazilijonas tėvas Kalikstas Ušackis Žirovičių vienuolyne gynė filosofijos teiginius. Apie tai liudija tais pačiais metais Nesvyžiuje lotynų kalba išleista knygelė *Propositiones ex universa philosophia... (Temos iš visos filosofijos...)*¹¹. Įmantri prakalba leidžia tikėtis, kad garbusis tėvas savo pasirinktas temas puikiai apgynė.

Nemažą dalį repertuaro sudaro religinės tematikos leidiniai – maldynai, pamokslų rinkiniai, stebuklingų paveikslų ar relikvijų aprašymai. Jėzuitas, Nesvyžiaus Noviciato rektorius Martynas Kurzenieckis norėjo, kad Šventasis Raštas būtų labiau suprantamas, todėl ėmėsi sunkaus darbo išdėstyti jį rimuotai gimtąja kalba, pateikti paaiškinimus. Visą tai jis išdėsto labai ilgoje 1769 m. Nesvyžiuje išleistos knygos *Wykład Pisma Świętego Starego y Nowego Testamentu ... (Šventojo Rašto Senojo ir Naujojo Testamentu išdėstymas ...)* antraštėje¹². Šis didelės apimties foliantas dedikuotas kunigaikščienei Radvilieni (Do jasnie oswieconey xiężny jeymosci z Mycielskich Radziwiłłony, wojewodziny Wilenskiey hetmanony wielkiey W. X. Litenskiego). Tik pasirašo po dedikacija ne darbo autorius, o, vykdydami jo valią, Nesvyžiaus novicijai. Jie apgailestauja, kad mirtis neleido gerbiamam jų rektoriui pačiam įteikti kunigaikščienei savo daug metų rengto, daug prakaito ir sveikatos pareikalavusio darbo¹³. Saugome septynis šios knygos egzempliorius. Tris iš jų turėjo Vilniaus mokslo ir meno bičiulių draugija, du – Lietuvos pravoslavų dvasinės seminarijos biblioteka, vieną – Baltarusių I. Luckevičiaus muziejus. Šeštasis egzempliorius smarkiai defektuotas: trūksta trečdalyo teksto, neaišku, kam jis priklausė. Geru žodžiu reikia paminėti Juzefą Pomarnackį, kaip rodo antspaudas, vienos knygos savininką¹⁴. Spėjame, kad jo rūpesčiu kaligrafiškai buvo perrašyti ir įrišti net trisdešimt du puslapiai, kurių trūko knygos pradžioje.

Iš paminėto Ivano Luckevičiaus muziejaus į mūsų fondus pateko maža, 1756 m. Nesvyžiuje išleista knygutė¹⁵. Joje pasakojama apie Romoje gyvenusio ir apie 300-uosius metus kankinio mirtimi mirusio šventojo Felicijono relikvijų priėmimą Minsko katedroje. Aprašoma, kaip stebuklingai išgijo jam besimeldusieji, pateikiamos maldos, litanijos ir giesmės, skirtos šventajam. Knygelė labai suskaityta, į akis krinta ypač prasta spausdinimo kokybė – eilutės kreivos, raidės žiūri į visas puses. Bet ir šiandien galime su įdomumu pasiskaityti, iš kokių negalių išsivadavo Minsko vaivadijos ponios ir ponai. Knygelės išleidimą palaimino Nesvyžiaus Jėzuitų kolegijos rektorius Jozefas Bžozovskis.

11 USZACKI, C. *Propositiones ex universa philosophia patribus ordinis Sancti Basilii Magni scientia, consilio rebusq[ue] gestis spectatisimis... Nikodemo Karpinski per Litvaniam superiori, Ambrosio Onyszkiemicz, sacrae theologiae doctori... superiori Zyrovicensi, Silvestro Artecki..., Benedicto Eliaszenicz..., Justino Czeczakowski... superioribus, provinciae Litvanae consultoribus, Samueli Nowicki, superiori Vilnensi... secretario in monasterio Zyrovicensi...* a R.P.D. Calixto Uszacki Ord. S. Basilii, praeside A.R.P.D. Sophronio Grodzicki Ord. eiusd[em] AA. LL. & phil. doctore, professore, scholarum praefecto, anno 1769 mense Julio, die ... publice propugnandae... Nesvisii : in ducali typographia Soc. Jesu, 1769. [32] p. Inic., vinj. ; 2° (30 cm). L-18/2-111.

12 KURZENIECKI, M. *Wykład Pisma Świętego Starego y Nowego Testamentu, nietylko co do wyrażenia historyi Świętej i moralnych nauk z niey wynikających, ale też co do nieiakiiego ułatwienia trudności wyroków Boskich y tajemnic wiary świętej, z nauką Kościoła Świętego Katolickiego Rzymskiego zgadżający się, a dla większej uczciwości tak świętej materyi y dla przyiemniejszego czytania oyczystym wierszem ułożony ... za pozwoleniem zwierzchności kościelney do druku podany.* Przez X. Marcina Kurzenieckiego Societatis Jesu rektora Nowicyatu Nieswiskiego. W Nieswizu : w drukarni J. X. M. Societatis Iesu, 1769. [4], 749 p. Inic., vinj. ; 2° (40 cm). L-18/2-43.

13 *Ale tego mi szczęścia śmierć nie pozwoliła, żeby tę Pracę swoję, tyloletnim potem, czynnością i podobno ukroceniem zdrańia, do końca przywiezioną, sam własnym piorem przypisać, i w dobroczynnych rękach J.O.W.X.Młi Dobrodziejki złożyć mogł.*

14 Z Ksiąg Józefa Pomarnackiego. Antrasis antspaudas: *Książnica Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie.*

15 NOWODWORSKI, F. *Chwała cudownego w świętych swoich Boga...* [W Nieswizu, 1756]. [100] p. Vinj. ; 8° (12 cm). L-18/117.

Riomerių šeimos rinkiniuose iki 1941 m. buvo saugomos dvi knygos iš Nesvyžiuje 1784 m. perspausdintų Samuelio Jelenskiego sukurtų maldų¹⁶. Nesvyžiaus spaustuvė, ši leidinių už ypatingus nuopelnus paskyrusi Naugarduko kaštelionui Gedeonui Jelenskiui, pasistengė, kad knyga būtų gražiai išspausdinta, parinktas šiek tiek geresnis popierius, įdomesnės vinjetės.

Buvo leidžiama ir vietinių autorių kūryba. Manome, kad prie jų galėtume priskirti asmeninį kunigaikščio Karolio Radvilos pamokslininką, jėzuitą Antonijų Glazinskį. Po jo mirties buvo išleistas pamokslų tritomis¹⁷. Nesvyžiaus spaustuvės prefektas Jeronimas Haraburda dedikavo šį leidinį Karoliui Stanislovui Radvilai, nes autorius buvęs mielas kunigaikščio ausiai ir širdžiai (*Jak godzjen był Autor y ucha y serca Xiążęckiego*). Visi trys tomai įrišti kartu, knyga priklausė Vilniaus mokslo bičiulių draugijai.

Jėzuito tėvo Romualdo Voinilavičiaus pamokslų rinkinys *Kazania sviąteczne na rok cały* buvo išleistas 1756 m.¹⁸ Ją pamokslininkas skyrė Bobruisko seniūnui S. Bykovskuiui, kurį vadina savo mecenatu ir geradariu. Saugome du šio pamokslų rinkinio egzempliorius. Lipdžių liekanos rodo, kad jie priklausė Peterburgo Romos katalikų dvasinės akademijos bibliotekai. Viena knyga gerokai apkramtyta tikrų žiurkių. Kitos knygos priešlapyje rūpestingai ranka surašyti visų pamokslų pavadinimai, nurodyti puslapiai, matyt, iš šių pamokslų mokėsi ir būsimieji pamokslų sakytojai.

Be pamokslų, kaip atskiras žanras buvo kuriamos ir leidžiamos laidotuvių kalbos. Nesvyžiaus Jėzuitų kolegijos vardu išleista lotyniškai parašyta laidotuvių kalba mirus kunigaikštieni Uršulei Radvilieni¹⁹. Kalba skambiai pavadinta *Immortalitas (Nemirtingumas)*, tikintis, kad per visus būsimus amžius bus išsaugotas prisiminimas apie tokią iškilia moterį, kokia buvo velionė kunigaikštienė Uršulė. Ji buvo Mykolo Kazimiero Radvilos Žuvelės pirmoji žmona, todėl kalba dedikuota jo šviesybei, kad taip būtų sumažintas netekties skausmas. Uršulė Radvilienė domėjosi literatūra ir mokslu, jos dėka Nesvyžiuje buvo turtinga biblioteka, veikė dvaro teatras. Pati kunigaikštienė rašė teatrui, o spaustuvė buvo reikalinga ir jos kūrybai spausdinti. Ir šiandien ši laidotuvių kalba gali būti įdomi įvairių sričių tyrinėtojams. Lietuvos pravoslavų dvasinės seminarijos biblioteka šią kalbą išrašo drauge su kitomis laidotuvių kalbomis, pasakytomis įvairių Lietuvos didikų, ne tik Radvilų, mirties proga.

16 JELEŃSKI, S. *Modlitwy w roznych potrzebach do Pana Boga*. Niegdyś przez Samuela Jelenskiego podczaszego Mozyrskiego, starostę Boryskowskiego codziennie rano y w wieczor odprawowane, ręką własną onegoż po lacinie pisane po śmierci Jego na polski język przelożone, dawniey w Warszawie w drukarni JKMCi i R.P in collegio Soc. Jesu roku 1770 do druku podane, teraz na nowo przedrukowane. W Nieswizu : w drukarni xiążęcey, 1784. [4], 193, [7] p. Vinj. ; 4° (16 cm). L-18/369.

17 GLAŻYŃSKI, A. *Kazania na niedziele całego roku x. Antoniego Głażyńskiego Societatis Jesu w lat kilkanaście po śmierci Jego dla każących i czytających pożytku we trzech tomikach wydane*. W Nieswizu : w drukarni xiążęcey, 1779. 257, 279, 491 p. Vinj. ; 8° (15 cm).

18 WOYNIŁOWICZ, R. *Kazania sviąteczne na rok cały wielmożnemu jegomosci panu Stanislawowi Lopotowi Bykonskiemu, strażnikowi polnemu wojsk W.X.L., staroście Bobruyskiemu ... jako mecenasowi swojemu*, od X. Romualda Woynilowicza Soc. Jesu dedykowane. W Nieswizu : w drukarni Radziwillowskiej Societatis Jesu, 1756. [8], 568 p. Vinj., herbas ; 4° (19 cm). L-18/325.

19 *Immortalitas omni saeculorum memoria perseveraturae famae post extremum e vita excessum celsissimae illustrissimae ac excellentissimae principis in Zbaraz et Wisniowiec dominae Ursulae Franciscae Radvilliae, palatinae Vilmensis, supremae exercituum ducis M.D.L. superstes ... ad leniendam doloris acerbiteriam maestissimi conjugis sui celsissimi illustrissimi ac excellentissimi Michaelis Casimiri Radziwill ... : in luctuosissimis iustis funebri oratione celebrata a maestissimo Radvilliano collegio Nesvisiensi Soc. Jesu anno post Christum natum 1753, mense Septembri. Nesvisii : typis ducalibus Radvillianis in collegio Societatis Jesu, [1753]. [68] p. Vinj., herbas; 2° (28 cm). L-18/2-1/12.*

1757 m. Nesvyžiaus leidykla išleido pamokslų ir kalbų, pasakytų mirus kunigaikščiui Jurgiui Radvilai, rinkinį²⁰. Rinkinys pradedamas išsamiau, tris dienas (spalio 15–17) trukusių, laidotuvių dienoraščiu. Čia išvardijami visi įžymūs svečiai, kurie atvyko pagerbti velionio, nurodoma, kokia tvarka buvo meldžiamasi, kas sakė pamokslus. Rinkinys neįrištas, kai kurie atskiri lapai turi Vrublevskių bibliotekos antspaudą. Gali būti, kad Vrublevskių bibliotekai priklausė 1752 metais Nesvyžiuje išleista laidotuvių kalba, skirta Viktoro Jelenskiego atminimui²¹. Nors kalba rašyta lenkiškai, joje itin gausu lotyniškų citatų, nuorodų ne tik į Šventąjį Raštą, bet ir į antikos autorius.

Būta ir linksmesnių progų sakyti kalboms. Nesvyžiaus dominikonai eilėmis pagerbė LDK kariuomenės generolą Ignaciją Moravskį, sumaniusį aplankyti Nesvyžių 1774 metų gegužę. Ta proga eilėraštis buvo išspausdintas²². Manytume, kad pamintieji leidiniai galėtų būti pavadinti originalia Nesvyžiaus leidyklos produkcija.

Įvairių instancijų teismuose besibylinėjantiems turėjo padėti T. Umiastovskio parengta parankinė knyga *Sądony Proces ... (Teismo procesas)*²³. Ji buvo daug kur spausdinama²⁴, ne išimtis ir Nesvyžius. Mūsų saugojamas egzempliorius priklausė Vilniaus mokslo bičiulių draugijai. Įdomi ranka rašyta pastaba, kad knyga buvo Karpo Vysockio bibliotekoje, o jos antikvarinė vertė – vienas rublis.

Mykolo Kazimiero Radvilos nurodymu 1754 metais Nesvyžiuje buvo perspausdinti *Artykuly wojenne... (Kariniai straipsniai)*²⁵. Knyga ir dabar įdomi kariniais dalykais besidomintiems tyrinėtojų. Tik gaila, kad saugomas egzempliorius defektuotas: trūksta antraštinio lapo, spaustuvės prefekto dedikacijos Mykolui Kazimierui Radvilai, šešiolikos puslapių teksto.

20 *Kazania y mony pod czas pogrzebu jaśnie oświeconego xiążęcia jegomości Ierzego Radziwiłła wojewody Nowogrodzkiego, kawalera orderu Białego Orła, pułkownika Jego Krolewskiej M. miane ku wiecznyj pamięci do druku podane roku 1757.* W Nieswizu : w drukarni Radziwiłłowskiej Societatis Jesu, [1757]. [116] p. Vinj. ; 2° (30 cm). L-18/2-87.

21 SZYSZKO, Donat, bernardyn. *Przeprawa z ziemi do Nieba ... pana Wiktora Ielenskiego, podstarości Sądowego Mozyrskiego, przez bystro płynne morza swiata tego powodzie, do fortunnego w niebie powodzenia już przez herbowne Ielenskich rzeki, do pomyslnych szczęśliwości infu!; w łodce doczesnego życia uczyniona ...* Przez X. Bernardyna Świętey theolog. lektora Konwentu Kustodyalnego Nieswiskiego reportowana ... 1752 dnia 30 Oktobra. W Nieswizu : w drukarni xiążęcey Radziwiłłowskiej S.L., [1752]. [52] p. Vinj., herbas ; 2° (30 cm). L-18/2-34.

22 *Powitanie Jasnie wielmożnemu jegomości panu Ignacemu Morawskiemu, generalowi woysk Wielkiego Xięstwa Litewskiego, orderu Złotego Lwa kawalerowi szczęśliwie do Nieswiza przybylemu imieniem Konwentu Nieswizkiego XX. Dominikanów w uprzymych wszystkich obywatelów chęciach oddane roku 1774 dnia 1 Maja.* : wiersz. [W Nieswizu, 1774]. [3] p. Inic., vinj. ; 4° (18 cm). L-18/534.

23 UMIASTOWSKI, Tomasz. *Sądony proces czyli sposob prawowania się w Trybunale y wszystkich subselliach W. XSTWA Litew.* Krótco zebrany a dla informacyi obywatelów do druku podany z przydatkiem niektórych ostatniego Seymu 1780 roku stosujących się do Processu sądowego ustaw. W Nieswizu : w drukarni xiążęcey, 1781. 200, [4] p. Inic., vinj. ; 8° (17 cm). L-18/93.

24 Estr. XXXII, p. 25–27

25 *Artykuly wojenne ponagą Rzpltey, królów polskich y hetmanów W. X. Lit. różnymi czasy ustanowione, teraz znow z rozkazu Jo. Xiążęcia Jegomości Michala V. Kazimiera Radziwiłła wojewody Wileńskiego, hetmana W. X. Lit. przedrukowane.* W Nieświeżu : w drukarni Radziwiłłowskiej in collegio Societ. Jesu, 1754. 250, [80] p. Vinj. ; 8° (17 cm). Estr. XII, 245. L-18/1042.

Labai ilgą dedikaciją kunigaikščiui Mykolui Kazimierui Radvilai galime skaityti tais pačiais, 1754 metais Nesvyžiuje perleistoje Smolensko kanauninko Petro Vagnerio Dugovskio knygoje apie stebuklingą Dievo Motinos paveikslą²⁶. Tą dedikaciją pasirašė Sveržno kolegijos bazilijonai. Pirmą kartą P.V. Dugovskio knyga buvo išleista 1650 m. Po šimto metų knyga buvo papildyta naujais liudijimais apie stebuklus ir malones, patirtas maldininkų. Šiuo leidiniu bazilijonai norėjo pagerbti savo geradarį ir dosnų aukotoją M.K. Radvilą. Todėl dedikacija labiau panaši į panegiriką, kurioje ypač pabrėžiamas kunigaikščio nuopelnas unitams bazilijonams. Leidimą spausdinti davė ir visos Rusijos metropolitas, arkivyskupas Florijonas. Mūsų fonduose esanti knyga iš pradžių buvo Žirovicų vienuolyno bibliotekoje, po to atiteko Lietuvos pravoslavų dvasinės seminarijos bibliotekai. Knygos spausdinimui buvo parinktas geresnis popierius, todėl ir po 250 metų ji puikiai atrodo. Deja, bet tai išimtis.

Dauguma leidinių išleisti labai kukliai. Prastas popierius, pasikartojančios neišraiškios vinjetės ir šriftas. Galime numanyti, kad Nesvyžiaus leidykla neturėjo labai daug lėšų. Tą patį galime pasakyti ir apie buvusius apžvelgtų leidinių savininkus – bibliotekas, draugijas, privačius asmenis. Todėl nėra brangių įrašimų. Kita vertus, svarbu tai, kad minėtieji leidiniai buvo reikalingi, juos žmonės skaitė, iš jų mokėsi ar meldėsi. Gali būti, kad kai ką įdomaus ras ir mūsų dienų skaitytojas.

The publications by Nesvyžius printing-house in the Lituanica collection of the Rare Books Department

SUMMARY

The subject of this article are the books, printed in Nesvyžius (Nesvizh) in XVIII century and currently kept in the Lituanica collection of the Rare Books Department. The article discusses the subjects, motives of publication, condition of the copies and proveniences of twenty books. We note that the majority of these publications are of a low polygraphic quality and are printed on inferior paper. We conclude that Nesvyžius printing-house was of limited means, therefore they printed on a paper of better quality and chose decorative vignettes only in special cases. As owners of the books – both libraries and private persons – likewise were not very wealthy, the book bindings were modest. Some of the publications might be of interest to a modern reader.

26 DUNGOWSKI, Piotr Wagner. *Pelnia piękney iak Xiężyc, lask promieniami światu przyswiecaiąca*. Albo Pełność nieograniczonych dobrodzieystw Matki Boskiej w obrazie Swierżneńskim zdawna cudami słynącey, niegdyś przez X. Piotra Wagnera Dugowskiego kanonika Smoleń., plebana Swierzn. światu pokazana, teraz z przydatkiem drugiey części z różnych autentycznych dokumentow zebraney, ... Michałowi Kazimierzowi Radziwillowi ... ofiarowana y dla pomnożenia honoru Matki Boskiej, dla zachęcenia do powinnego ku jey nabożeństwa za dozwoleciem starzych powtore do druku podana. W Nieświzu : w drukarni jego xiążącey mści, 1754. [100] p. Vinj., herbas ; 4° (18 cm). L-18/1088.